

КЛІНІЧНА АНАТОМІЯ ТА ОПЕРАТИВНА ХІРУРГІЯ

Том 17, № 1 (63)

2018

Науково-практичний медичний журнал
Видається 4 рази на рік
Заснований в квітні 2002 року

Головний редактор
Слободян О.М.

Почесний головний редактор
Ахтемійчук Ю.Т.

**Перший заступник
головного редактора**
Іващук О.І.

**Заступники головного
редактора**
Чайковський Ю.Б.
Проняєв Д.В.

Відповідальний секретар
Товкач Ю.В.

Секретар
Наварчук Н.М.

Редакційна колегія

Білоокий В.В.

Боднар Б.М.

Булик Р.Є.

Власов В.В.

Давиденко І.С.

Іфтодій А.Г.

Кривецький В.В.

Макар Б.Г.

Олійник І.Ю.

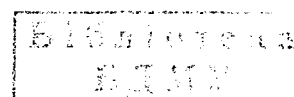
Полянський І.Ю.

Федорук О.С.

Хмара Т.В.

Засновник і видавець: ВДНЗ України "Буковинський державний медичний університет"
Адреса редакції: 58002, пл. Театральна, 2, Чернівці, Україна

URL: <http://kaos.bsmu.edu.ua/>;
E-mail: cas@bsmu.edu.ua

РЕДАКЦІЙНА РАДА

Андергубер Ф. (Грац, Австрія), Білаш С.М. (Полтава), Вовк Ю.М. (Рубіжне), Вовк О.Ю. (Харків), Волков К.С. (Тернопіль), Гнатюк М.С. (Тернопіль), Головацький А.С. (Ужгород), Гумінський Ю.Й. (Вінниця), Гунас І.В. (Вінниця), Дуденко В.Г. (Харків), Катеренюк І.М. (Кишинів, Молдова), Костюк Г.Я. (Вінниця), Кошарний В.В. (Дніпро), Кривко Ю.Я. (Львів), Лук'янцева Г.В. (Київ), Масна З.З. (Львів), Матешук-Вацеба Л.Р. (Львів), Небесна З.М. (Тернопіль), Неделку А. (Яси, Румунія), Околокулак Є.С. (Гродно, Білорусь), Пастухова В.А. (Київ), Півторак В.І. (Вінниця), Пикалюк В.С. (Сімферополь), Попадинець О.Г. (Івано-Франківськ), Попов О.Г. (Одеса), Попович Ю.І. (Івано-Франківськ), Ромаєв С.М. (Харків), Россі П. (Рим, Італія), Савва А. (Яси, Румунія), Сікора В.З. (Суми), Суман С.П. (Кишинів, Молдова), Топор Б.М. (Кишинів, Молдова), Федонюк Л.Я. (Тернопіль), Філіпоу Ф. (Бухарест, Румунія), Черкасов В.Г. (Київ), Черно В.С. (Миколаїв), Шепітько В.І. (Полтава), Шкодівський М.І. (Сімферополь)

EDITORIAL COUNCIL

Friedrich Anderhuber (Graz, Austria), Anca Sava (Yassy, Romania), Alin Nedelcu (Yassy, Romania), Florin Filipoiu (Bucureshti, Romania), Pellegrino Rossi (Roma, Italy), Suman Serghei (Kishinev, Moldova), Bilash S.M. (Poltava), Vovk Yu.M. (Rubizhne), Vovk O.Yu. (Kharkiv), Volkov K.S. (Ternopil), Gnatyuk M.S. (Ternopil), Golovatsky A.C. (Uzhgorod), Guminsky Yu.Y. (Vinnitsa), Gunas I.V. (Vinnitsya), Dudenko V.G. (Kharkiv), Kateryenyuk I.M. (Kishinev, Moldova), Kostiuk G.Ya. (Vinnitsya), Kosharnyi V.V. (Dnipro), Krivko Yu.Ya. (Lviv), Lukyantseva G.V. (Kiev), Masna Z.Z. (Lviv), Mateshuk-Vatseba L.R. (Lviv), Nebesna Z.M. (Ternopil), Okolokulak E.S. (Grodno, Belarus), Pastukhova V.A. (Kiev), Pivtorak V.I. (Vinnitsya), Pikalyuk V.S. (Simferopol), Popadi-nuc O.G. (Ivano-Frankivsk), Popov O.G. (Odessa), Popovich Yu.I. (Ivano-Frankivsk), Romany S.M. (Kharkiv), Sikora V.Z. (Sumy), Topor B.M. (Chisinau, Moldova), Fedonyuk L.Ya. (Ternopil), Cherkasov V.G. (Kiev), Chernov V.C. (Nikolaev), Shepitko V.I. (Poltava), Shkodivskyj M.I. (Simferopol)

**Свідоцтво про державну реєстрацію –
серія КВ № 6031 від 05.04.2002 р.**

Журнал включений до баз даних:

ВІНІТІ Російської академії наук, Ulrich`s Periodicals Directory, Google Scholar, Index Copernicus International, Scientific Indexing Services, Infobase Index, Bielefeld Academic Search Engine, International Committee of Medical Journal Editors, Open Access Infrastructure for Research in Europe, WorldCat, Наукова періодика України

**Журнал "Клінічна анатомія та оперативна хірургія" –
наукове фахове видання України(**

**(Постанова президії ВАК України від 14.10.2009 р., № 1-05/4), перереєстровано наказом
Міністерства освіти і науки України від 29 грудня 2014 року № 1528 щодо включення
до переліку наукових фахових видань України**

**Рекомендовано вченою радою ВДНЗ України
"Буковинський державний медичний університет
(протокол № 6 від 22 лютого 2018 року)**

ISSN 1727-0847

**Клінічна анатомія та оперативна хірургія (Print)
Clinical anatomy and operative surgery**

ISSN 1993-5897

**Клінічна анатомія та оперативна хірургія (Online)
Kliniĉeskaâ anatomiâ i operativnaâ hirurgiâ**

© Клінічна анатомія та оперативна хірургія, 2018

УДК 616.31:616.716.1]-006.04-071-08-036.88+616-091.7

М.Д. Лютик, С.М. Луканьова*Кафедра анатомії людини імені М.Г.Туркевича ВДНЗ України “Буковинський державний медичний університет”, м. Чернівці***ПРО ЛІКАРЯ ДАВИДА ІЛЛІЧА ВИВОДЦЕВА, ЩО БАЛЬЗАМУВАВ ТІЛО М.І. ПИРОГОВА ЗА ВЛАСНОЮ МЕТОДИКОЮ**

Давид Іліч Виводцев народився в м. Бельци Бессарабської губернії (тепер Республіка Молдова) 02 квітня 1830 року в заможній єврейській родині. Навчався та виріс в Кишиневі. Закінчив на відмінно Одеську гімназію і медичний факультет Київського університету імені Св. Володимира (1863). Ще до закінчення університету 1860-х роках проходив стажування за кордоном. Свою трудову діяльність продовжував у Відні де у 1865 році навіть став членом віденського *Gesellschaft der Arzte* (наукове товариство лікарів). Автор цілої низки наукових праць в галузі топографічної анатомії і хірургії, фахівець з мінімально-інвазивного бальзамування трупів (1870) (метод Д. Виводцева). Спочатку метод призначався для анатомічного препарування органів тварин і зокрема використовувався Виводцевим в його відомих описах шляхів легеневого лімфотокую собаки. Пізніше метод був апробований для бальзамування трупів і особливо – відомих персон, як наприклад, раптово померлого 23 лютого 1870 року китайського посла в Санкт-Петербурзі, чиє забальзамоване Виводцевим тіло тривалий час збереглося під час довготривалої на ті часи подорожі до Пекіна. 09 грудня 1881 року він упродовж 4-х годин у присутності двох лікарів та двох фельдшерів забальзамував тіло М.І. Пирогова, на що було отримано дозвіл від православної церкви з такою мотивацією: «учтя заслуги Н.И. Пирогова как примерного христианина и всемирно известного учёного, разрешили не предавать тело земле, а оставить его нетленным “дабы ученики и продолжатели благородных и богоугодных дел Н.И. Пирогова могли лицезреть его светлый облик”». В 1894 році він за своєю методикою бальзамував тіло померлого в Лівадії Російського імператора Олександра III.

Весь необхідний для процедури інструментарій був також спроектований Виводцевим, включаючи і спеціально виготовлений складаний столик. За свій метод 19 січня 1876 доктор Д. Виводцев був удостоєний першої премії на Філадельфійській міжнародній виставці. Серед інших відомих його праць слід назвати наукову роботу, присвячену вивченню кровоносних судин язика собаки та їх роль в

загоюванні експериментальних ран.

На власні кошти в 1870-х роках він заснував Єврейську лікарню в м. Бельци (раніше на кошти свого батька, відомого Бессарабського землевласника, почесного громадянина м. Кишинів Іллі Виводцева була збудована в Кишиневі Єврейська лікарня, в якій тривалий час Давид Іліч безкоштовно консультував хворих). Будівля збереглася до наших днів.

Д.І. Виводцев Гоф-медик 1-го Придворного округу, дійсний тасмний радник, член Російського хірургічного товариства імені М.І. Пирогова, дорадчий член військово-медичного вченого комітету.

Учасник Франко-пруської війни 1870-1871 року де безпосередньо на військовому театрі був військовим хірургом. Під час російсько-турецької війни 1877-1878 року обіймав посаду лікаря при головнокомандуючому великому князю Миколі Миколайовичу, головним лікарем військово-часового госпіталю № 60, був прикомандирований до польового військово-медичного управління, як лікар з особливих доручень. У мирний час працював у Хрестовоздвиженській громаді сестер милосердя лікарем і викладачем хірургії, згодом консультантом з хірургії в Петербурзькій Максиміліанівській лікарні, працював позаштатним лікарем Імператорських театрів, а також консультував пацієнтів в Маріїнському притулку для воїнів з ампутаціями кінцівок та калік.

Біографи М.І. Пирогова стверджують, що Давид Ілліч Виводцев, був його учнем. Це не так. Насправді вперше доля звела їх у Болгарії під час російсько-турецької війни 1877-1878 р.р., де Давид Іліч здійснював та безпосередньо брав участь у тимчасовому бальзамуванні тіл загиблих офіцерів та генералів перед транспортуванням їх на Батьківщину. Саме на Балканах Давид Ілліч з гордістю продемонстрував М.І. Пирогову сконструйований ним апарат для бальзамування трупів. Жодних домовленостей між ними, що після смерті тіло М.І. Пирогова буде забальзамоване, не було.

В оповіданні «Записки врача» В.В. Вересаєв повідомив про те, що саме Д.І. Виводцев, використовуючи свої старі зв'язки, звернувся до

відомого на той час австрійського хірурга Теодора Більрота з проханням проконсультувати і по можливості прооперувати хворого на рак М.І. Пирогова. Т. Більрот ознайомившись з історією та перебігом хвороби, не рішився на операцію. «Я тепер уже не той безстрашний та сміливий оператор, яким ви мене знали в Цюріху – писав він Виводцеву. – Нині при показаннях до операції я завжди ставлю перед собою запитання: чи зміг би я на собі допустити таке оперативне втручання, яке я хочу виконати на хворому?».

Виводцев друкувався в «Військово-медичному журналі», «Військово-санітарному справі», «Журналі Міністерства народної освіти», а також у медичних виданнях Німеччини та Австрії. Найбільше відомий своїми дослідженнями з анатомії лімфатичної системи та розробкою методики мінімально-інвазивного бальзамування трупів (1870). Помер 12 січня 1896 року. Похований на Преображенському Єврейському цвинтарі в м. Санкт-Петербургу.

Д. Виводцев в медичній термінології:

- Ін'єктор Д. Виводцева – апарат для ін'єкції в судини трупа консервованою рідиною;
- бальзамуючий розчин Д. Виводцева.

Метод бальзамування трупів та анатомічних препаратів Д. Виводцева полягає у введенні бальзамуючого спиртово-водного розчину гліцерину і тимолу безпосередньо у кровоносні судини трупа без його аутопсії.

Стосовно російських лікарів, що займалися бальзамуванням та його практичним застосуванням, то пріоритет в цьому питанні беззаперечно належить, в першу чергу, доктору Давиду Іллічу Виводцеву, який написав досить ґрунтовну монографію (1870), що викликала на той час великий резонанс у спеціалістів і знайшла широке застосування на практиці. Без перебільшення запропонований Д. Виводцевим метод став на той час надбанням російської

медичної науки.

Щодо апарату сконструйованого Виводцевим, який він назвав ін'єктором, то він складається з скляної циліндричної посудини висотою 17,0 см та діаметром 11,0 см, яка є резервуаром для ін'єкційної рідини; посудина герметично закривається мідною кришкою, що з'єднана мідними трубками з краном. Через кришку проходять: мідна лійка з краном для наповнення бальзамуючого розчину, та мідна трубка з краном для виведення повітря при введенні розчину, а також спеціальної конструкції помпа з поршнем та клапаном. Через штатив помпи, крім трубки для накачування повітря, відходить скляна трубка до дна банки, для проведення бальзамуючої рідини в каучуковий рукав. Скляна трубка, зігнута під прямим кутом приєднана до горизонтальної мідної трубки з наконечником для з'єднання з каучуковим рукавом. Кінець згаданої мідної трубки має кран з манометром для вимірювання тиску бальзамуючої рідини. На кінці каучукового рукава знаходиться Т-подібна трубка, що заводиться в артерію.

Перед початком бальзамування в апараті відкривають всі крани. Потім наповнюють банку ін'єкційною рідиною через воронку, випускаючи при цьому повітря. Потім закривають всі крани і за допомогою помпи накачують повітря. Під цим тиском (який фіксує манометр) бальзамуючий розчин надходить в Т-подібну трубку, з'єднану з артерією.

Найкращою за складом бальзамуючою сумішшю Д.І. Виводцев вважає це: β Thymol – 5,0 gr., Alcohol – 4,5, Glycerini – 2160,0, Aq. destillat 1080,0 gr. Для худих та ніжних суб'єктів кращим є такий склад: β Thymol – 5,0, Alcohol – 45,0, Glycerini Aq. destillat. aa – 1620 gr.

Для бальзамування трупа без його розтину, кількість ін'єкційної рідини повинна бути трохи меншою половини ваги суб'єкта.

Список використаної літератури

1. Французька: R. Sue, "Anthropotomie, ou l'art d'injecter, de dissè quer, d'embaumer etc." (Пар., 1875); Marchai, "Question de l'embaumement" (Пар., 1843); Dupr è, Gannal et Sucquet, "Rapport sur divers modes d'embaumement" (Пар., 1847); P. Couil, "Etudes historiques et comparatives sur les embaumements" (Пар., 1856); I. P. Sucquet, "De l'embaumement chez les anciens et chez les modernes" (Пар., 1872).
2. Німецька: Thomson und Bauer, "Ueber das Gewebe in den aegyptischen Mumien" ("Liebig's Annalen", т. 69); T. Magnus, "Das Einbalsamiren der Leichen in alter und neuer Zeit; ein Beitrag zur Geschichte der Medicin" (Брауншвейг, 1839); W. Burow, "Ueber die conservirung von Leichen" ("Deutsche Klinik", сmp. 73, 1860); G. Wickersheimer, "Konservirungs-Flüssigkeit" Berliner Klinisch. Wochenschrift", № 44, 1879).
3. Англійська: Thomas-Joseph Pettingrew, "Hystory of Egyptian mummies (Лонд., 1834); G. Carrick, "On Dr. Wywodzoff's method of embalming the dead" (Единбург, 1870).
4. Російська: В. Буш, "Руководство к преподаванию хирургии о бальзамировании" (1837 г.); "О бальзамировании мертвых тел"; "Друг здравия", № 76, (1840); Д. Выводцев, "О простом и общедоступном способе бальзамирования без вскрытия полостей" ("Военно-медицинский журнал" часть CVII, 1870).

Надійшла 03.01.2018 р.